

מעמקים

מעובד מתוך שיעורי הרב יצחק שפירא

ראש ישיבת 'עוד יוסף חי'

בס"ד | פרשת בלק | תשפ"ה | גיליון 55

האם צריך לכוון
בפועל את
כוונות האר"י
בשעת התפילה?

שו"ת בעבודת
ה'

עמוד 28

סדרת שיעורים חדשה
בכתבי האר"י!

ענין קדושת כתר
בשבת

עמוד 18

מה יותר חזק
מהמודעות
שלד?

עמוד 5

עלון מעמקים משתדרג!! בואו להשפיע!!

כתבו לנו:

מאיזה מדור אתה הכי נהנה?

במה עלון מעמקים מוסיף לך?

איזה דברים לדעתך צריך לשפר?

שלחו לנו למייל shiurimshapira@gmail.com

או התקשרו לטלפון 0537246111

בין העונים יוגרל חוברת/ספר של הרב יצחק שמירא - 5 זוכים!

הקדמת המערכת

שבת שלום לקוראי מעמקים היקרים! לפניכם עלון חדש מלא בתוכן חסידי – מאמרי 'השכלה' ו'עבודה', והתבוננויות מרתקות.

אנו פותחים בשני מאמרים קצרים על הפרשה, המאמר הראשון, מה יותר חזק מהמודעות שלך, עוסק במאבק הפנימי בין ההליכה אחר הרצון האישי להליכה אחר רצון ה', ועל הניצחון הקבוע מראש. המאמר השני, קללות שמגלות אהבה, עוסק במבנה הכללי של ברכותיו של בלעם.

לאחר מכן נעבור לשיעור על כוונת שבת, שינוי במציאות בעליית העולמות, על עליית העולמות בתפילה.

השיעור הבא הוא השיעור השני בסדרת החדשה בכתבי האר"י, הפעם על ענין קדושת כתר בשבת.

ולבסוף, שו"ת יסודי בעבודת ה', על להתפלל בפועל עם כוונות האר"י, ועל התעניינות בחיים האישיים של הצדיק.

שבת שלום ומבורך, המערכת

לשאלות, הערות, ולקבלת העלון

shiurimshapira@gmail.com

או בטלפון 0537246111 – יוסף חיים

לשמיעת השיעורים בקול הלשון 0733718149

מה יותר חזק מהמודעות שלך?

בפרשתנו בלעם בא לקלל את ישראל, ונמצא מברך. כאשר באים שליחי בלק אל בלעם, הוא מבהיר להם בצורה חד משמעית: "לא אוכל לעבור את פי ה'". 'אינני מסוגל', טוען בלעם, 'ללכת נגד רצון ה'". אך לבסוף בלעם כן מחליט ללכת, וכל מסעו לקלל את ישראל משקף את תנועת הנפש של האדם כאשר הוא נע בין רצונותיו האישיים לרצון ה' יתברך. במאמר שלפניכם נתבונן מעט במסעו של בלעם, וננסה ללמוד ממנו על מה שמתרחש בנפשנו פנימה.

מעשה האתון – משל או מציאות מוחשית?

האם מעשה האתון של בלעם זה משל או מציאות מוחשית? בתורה אנו לא מוצאים משלים ציוריים כאלה, אך בספרי הנביאים והכתובים ישנם משלים רבים. והנה, חז"ל אומרים שפרשת בלעם היא ספר בפני עצמו (ראה ב"ב יד ב). לכן ניתן לומר שפרשת בלעם נוקטת סגנון של משלים ציוריים, כפי שמצינו בספרי הנביאים.

לפני שנצלול לתוך המשל עצמו, נקדים עיקרון יסודי בעבודת ה':

כאשר האדם חושב, מחשבותיו לא מייצרות מציאות. המחשבות שהאדם חושב הם בסך הכל דמיונות. אך כאשר ה' חושב, יש למחשבות שלו תוקף כמו מציאות ממשית. ממילא, כאשר האדם רוצה משהו מסוים, והוא יודע שה' רוצה ממנו משהו אחר – יתכן שיווצר תהליך של מאבק פנימי, ויכול להיות שהאדם ינסה למשוך לכיוון של רצונו האישי, אבל בסופו של דבר האדם יודע שהוא לא יכול ללכת נגד רצון ה'. כי הרצון האישי של האדם הוא בסך הכל דמיון, ואילו הרצון של ה' הוא מציאות ממשית. כל הליכה של האדם נגד רצון ה' משמעותה התנגשות חזיתית עם המציאות.

מודעות מול מציאות

כעת נוכל להתקדם למשל שמציירת לנו התורה:

האתון הינה משל לגוף של בלעם, ושל כל אדם בכלל. שהרי כך האתון טוענת כלפיו: הָלוֹא אֲנִי אֶתֶנְךָ אֲשֶׁר רִכַּבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה. הגוף הוא הכלי עליו רוכבת הנשמה, החל מירידתה לעולם הזה ועד לחזרתה למקורה ושורשה. גם הביטוי 'עוֹדְךָ', בו האתון משתמשת, מרמז לגוף, כפי שמצינו בלשון המשנה (ב"ק יא א) "ביא עדודה [גוף הנבלה] לבית דין". גם בספר התניא, הגוף נקרא 'עוד' (שער היחוד והאמונה פרק ו).

הגוף מביא לידי ביטוי את המתרחש בתוך הנפש, ולכן הוא משקף את ממשותו של רצון ה' יותר מאשר המודעות של האדם. המודעות, כפי שאמרנו, יכולה לחשוב על הרבה דברים אבל בסוף אלו דמיונות שנמצאים בינה לבין עצמה. אך הנפש של האדם חשה בתוכה שרצון ה' הוא הקיום שלה, ולכן היא החלק שבו האדם לא מדמיין, אלא משקף מציאות ממשית. הנפש, והגוף שמבטא אותה, משקפים את התוקף של רצון ה' יותר מאשר המודעות של האדם.

שלושה שלבים של התנגשות

במסעו של בלעם לקלל את ישראל אנו מגלים שלושה שלבים שמבטאים את המתח של האדם בין ההליכה אחר רצונו האישי, לבין תחושתו שבכך הוא 'מתנגש' במציאות:

כך מתארת התורה:

וַתֵּרָא הָאֶתֶּן אֶת מִלְאָךְ ה' נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחָרְבוֹ שְׁלוּפָה בִּידוֹ וַתֵּט הָאֶתֶּן מִן הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשֶּׂדֶה וַיִּגַּב בָּלָעַם אֶת הָאֶתֶּן לְהַטִּיחָהּ הַדֶּרֶךְ.

בשלב הראשון, המודעות של האדם מובילה אותו ללכת למקום מסוים, והוא נמשך אחריה. אך מהר מאוד האדם מגלה שנפשו, שמבטאת את מציאותו הממשית, לוקחת אותו למקום אחר. על אף רצונו האישי של האדם, הוא מגלה להפתעתו כל פעם מחדש כיצד נפשו היא הקובעת באיזו דרך ילך ובאיזה כיוון יתקדם. ההכוונה של הנפש את האדם מצטיירת פה כמו מלאך עם חרב שלופה, משום שהאדם מפחד

מהאמת היציבה שמשקפת לו נפשו, והוא מעדיף לשגות בדמיונות ולהתעלם ממנה.

כעת האדם יכול להחליט שהוא מקשיב למה שהמציאות הממשית אומרת, אך הוא יכול גם להתעלם מהמציאות ולהמשיך ללכת עם הדמיונות שלו.

כך בלעם בוחר לעשות בשלב השני. ואז זה מה שקורה:

"וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת מְלֶאךָ ה' וַתִּלְחֹץ אֶל הַקִּיר וַתִּלְחֹץ אֶת הָגֶל בְּלֶעָם אֶל הַקִּיר".

בשלב זה האדם כבר חווה את ההכוונה של הנפש כקיר ממש לוחץ. כעת האדם שם לב לכך שהנפש לא סתם דוחפת לכיוון שלה, ואפשר להקשיב לה אך גם אפשר להתעלם, אלא היא מציאות ממשית שלא ניתן להימנע מהתנגשות עימה. ובכל זאת, **"וַיִּסָּף לְהַכְתָּהּ"** – האדם מתעקש ומנסה בכל אופן ללכת אחר רצונותיו ודמיונותיו.

בשלב השלישי האדם פשוט קורס:

וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת מְלֶאךָ ה' וַתִּרְבֹּץ תַּחַת בְּלֶעָם.

בשלב האחרון מתברר לאדם שהמודעות שלו היא דמיון גמור שמתפוצץ לו בפנים, והוא פשוט קורס. בשלב הקודם האדם קלט שהמקום שאליו מכוונת הנפש הוא מציאות ממשית, אך הוא עוד היה נתון באשליה שגם המודעות שלו ממשית כמו הנפש. כעת מתברר לאדם שהמודעות שלו לא משקפת מציאות ממשית, וכולה דמיון.

כפי שאמרנו קודם, הנפש מבטאת את עצמה דרך הגוף. ואכן, יש סוגים של מחלות בעור שנובעות מכך שהאדם התכחש תקופה ארוכה למה שהנפש תבעה ממנו, עד שלבסוף הוא 'קורס'. הסיבה לכך היא משום שהנפש, בהיותה כלי לרצון ה', משקפת מציאות ממשית שלא ניתן לעמוד מולה.

והנה אנו רואים בפרשתנו, שבסופו של דבר, לאחר שהאתון קורסת, ובלעם מפנים שרצון ה' הוא הדבר הממשי, הוא הולך ומברך את ישראל ברכות עצומות.

כך גם כל אדם, כאשר הוא זונח את רצונותיו האישיים ומכוון לרצון ה' יתברך - הוא מוליד ברכת ה' אמיתית.

שנזכה ללכת תמיד אחר רצון ה', ונזכה לכל הברכות...

בזכותך!

רבים יזכו להתחבר לעומק של התורה

לשותפות בהפיצת עלון מעמקים
חייג עכשיו

058-6305341 - מאיר

קללות שמגלות אהבה

מדוע בלעם מברך את ישראל כל כך הרבה פעמים? מה הדיאלוג המתרחש בין בלעם לקב"ה? ואיך בלעם קשור לאחרית הימים? על זאת ועוד במאמר שלפנינו.

בפרשתנו פרשת בלק, בלק בן ציפור מלך מואב, שוכר את בלעם בן בעור הרשע לקלל את ישראל. לבסוף למורת רוחו של בלק, בלעם מברך את ישראל וכל פעם בברכה נעלית יותר. כאשר נתבונן במהלך ברכותיו של אותו רשע, נוכל לראות שככל שבלק ובלעם דוחקים בה' לקלל את ישראל, כך הברכות שיוצאות מפי בלעם משובחות יותר.

במאמר שלפניכם נעסוק במבנה הכללי של ברכותיו של בלעם, מבלי להיכנס לפרטים ולפירוש הפסוקים.

הן עם לבדד ישכון

בברכותיו הראשונות, בלעם מתאר כיצד בלק קורא לו לקלל את ישראל, 'מן ארם ינחני בלק מלך מואב לך ארה לי יעקב ולך זועמה ישראל'. בתגובה מלעם אומר לבלק: 'מה אקוב לא קבה א-ל ומה אזעום לא זעם ה', אמנם בלק קרא לבלעם מארץ מרחק כדי לקלל את ישראל אך עם ישראל אינו מקולל, ה' לא קילל אותו. את טענתנו זו בלעם אומר כעובדה מוגמרת ללא כל נימוק או הסבר. בפסוק הבא בלעם אומר 'הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב', עם ישראל יושב לבטח ואינו מתחשב בגויים, ממילא אין לנו כיצד להילחם בו. בסוף הברכה בלעם אומר 'תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו', בלעם מרגיש שלעם ישראל טוב ושמה, ואילו בלק ובלעם מפחדים ומרגישים חסרים, עד כדי כך שבלעם מקנא בעם ישראל.

לא ישכב עד יאכל טרף

בברכות הבאות בלק מתאמץ יותר לקלל את ישראל, הוא אומר לבלעם 'לקב אויבי לקחתיך והנה ברכת ברך', ובלעם עונה לו 'הלא את אשר ישים ה' בפי אותי אשמור לדבר'. בלק כבר מבין שהקללות לא מסתדרות כמו שצריך, אך הוא מתעקש לנסות שוב והפעם ממקום אחר. הפעם הקב"ה מגיב לבלק ביתר תקיפות: 'לא איש א-ל ויכזב ובן אדם ויתנחם', אתה מתעקש בכל זאת לקלל את ישראל, אך אני איני משנה בקלות את דעתי. 'הנה ברך לקחתי וברך לא אשיבנה', אני החלטתי לברך את ישראל ואני לא יחזיר את ברכתי. אתה מתאמץ לקלל את ישראל אך אני לא מסתכל בכלל על הפגמים שלהם 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל', והסיבה לכך היא ש'ה' אלוקיו עמו ותרועת מלך בו' ה' איתם ומולך עליהם, לוקח עליהם אחריות כך שלא כדאי להתעסק איתם. ה' בעצמו הוציא אותם ממצרים והוא משפיע עליהם באופן ישיר, כך שאי אפשר להשפיע עליהם על ידי כוחות חיצוניים; כמו שאומר בלעם 'כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל'. בהמשך הברכה בלעם אומר 'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה'. הקב"ה בחר בעם ישראל וכאשר מנסים להילחם בבחירה זו, אז הם קמים כארי להילחם באויביהם.

הצצה למבט של ה'

לאחר הברכה השנייה, בלק אומר 'גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו'. כאשר בלק אומר לבלעם אולי ננסה שוב הוא אומר באופן מפתיע 'אולי יישר בעיני האלקים וקבתו לי משם'. בלק ובלעם מבינים שה' לא רוצה לקלל את ישראל כרצונם, אך הם חושבים שהסיבה לזה היא שהם, בלק ובלעם, בעצם באים לקלל את ישראל נגד דעתו של הקב"ה. בלק ובלעם חושבים שאם הם יהיו יחד עם ה', אז הוא יבחר בהם ויתן לבלעם לקלל את ישראל, משום כך בלק אומר לבלעם לנסות שוב, אולי יישר בעיני האלקים.

בברכה הקודמת בלק התעקש לקלל את ישראל, ובתגובה ה' מתעקש כנגדו. כעת כאשר בלק ובלעם מנסים לשאת חן בעיני ה' במקום עם ישראל, ה' מראה להם עד היכן אהבתו לעם ישראל מגיעה. בברכה זו ה' מספר לבלעם את גודל אהבתו לישראל וכך הוא חושף בפני בלעם את זווית ההסתכלות שלו עליהם. בברכות אלו

בלעם אומר על עצמו 'מחזה שד-י יחזה', בלעם אומר שהוא רואה את המחזה של ה', את מה שה' רואה כאשר הוא מסתכל על ישראל.

את הברכה השלישית פותח בלעם בפסוק 'מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ה' כארזים עלי מים'. תיאור זה מתאר שלוה ונינוחות, תיאור הדומה במקצת לברכה הראשונה, 'הן עם לבדד ישכון'. בסיום הברכה אומר בלעם, 'כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו'. בעוד בברכה הקודמת עם ישראל מתואר 'כלביא יקום וכארי יתנשא', כאשר אויביו קמים עליו; כעת כאשר ה' מתאר את השקפתו, עם ישראל מתואר 'כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו'. כיוון שה' משגיח עליו, עם ישראל לא צריך לקום ולהילחם כלל וכלל. פסוק זה נגמר בקביעת עובדה 'מברכיך ברוך ואורריך ארור', בלעם אומר לבלק: כיוון שהקב"ה לגמרי פורס חסותו על עם ישראל, מי שקשור אליהם מצליח ומי שנגדם יאבד.

חזון אחרית הימים

כאשר הרמב"ם כותב בהלכות מלכים ומלחמות על ביאת המשיח, הוא מביא את הפסוקים הכתובים בברכתו הרביעית של בלעם. בברכה הרביעית בלעם מתאר את ימות המשיח כניצחון מוחלט של עם ישראל, 'דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת, והיה אדום ירשה והיה ירשה שעיר אויביו וישראל עושה חיל'. בברכה הקודמת בלעם אמר 'מברכיך ברוך ואורריך ארור' בברכה זו כתוצאה של הברכה הקודמת, כבר לא נשארים אויבים לעם ישראל. בברכה זו ה' מגלה את אהבתו העמוקה לעם ישראל, עד שכל מי שאינו חלק מעם ישראל אין לו קיום. באחרית הימים כאשר אהבת ה' אלינו תתגלה, כל העולם כולו יהיה כלול בעם ישראל ובאהבת ה' אלינו.

שנזכה לחזות בנחמת ציון וגאולת עם ישראל במהרה בימינו אמן.

שינוי במציאות בעליית העולמות

עליית העולמות בתפלה

גם דע כי בכל תפלתנו אנו מעלים העולמות העליונות ומקשרים אותם זה בזה כנוכח בפ' בראשית בענין ההיכלות וג"כ בפ' פקודי, אבל צריך שתדע כי אין אנו יכולים להעלו' עולמו' בי"ע עד האצילות לכלול אותם שם אלא מבחי' הנפשות והרוחין והנשמו' אשר בג' עולמות אלו, ואלו הם העולים עם השכינה למעל' שהיא המלכות העליונה, וכמ"ש בתפ"ר"ה כי הנשמות הם יותר פנימי' מן המלאכים, ולכן המלאכים אינם עולים רק בשבת לבד. וז"ס הן אראלם צעקו חוצה ר"ל צעקו לסיבת שהם חוצה ולא מהפנים לכן אינן יכולים לעלות עם המלכות.

אבל בחי' העולמות בעצמם אינם יכולים לעלות עד ביאת המשיח בב"א כי אז יתעלו ויעלו העולמו' עצמם, אבל עתה לא יש עליה והתכללות העולמות למעלה אלא בבחי' הנשמות בלבד עם המלכות וכמ"ש לקמן שאין שום חיצוני' עולה רק נשאר במקומו וחוזר להיות פנימיות.

העולמות עצמם אינם עולים

כלומר כשאני מעלה את בי"ע לאצילות אני לא מעלה את החיצוניות של עולמות בי"ע אלא אני מעלה את הפנימיות של עולמות בי"ע. מה ההבדל בין החיצוניות לפנימיות? חיצוניות זה כמו שאני מסתכל על כל מה שמקיים את המציאות של העולם הזה (חוקי טבע בעולם העשיה, מלאכים בעולם היצירה אחראים על כל התהליכים, שרפי קודש בעולם הבריאה שם יש את ה"שיח שרפי

קודש¹), והפנימיות זה הבן אדם (בעולם העשיה זה נפש, ביצירה זה רוח, בבריאה זה נשמה).

אז האר"י רוצה לומר שאני לא מצליח להעלות את החיצוניות אלא רק את הפנימיות. כמו באופן פשוט, מה קורה כשאני מתפלל? אני עולה, לא המציאות עולה. לי קרה משהו שרומם אותי, אך למציאות לא קרה כלום.²

שאלה: מה אנחנו מרוויחים מזה שאנחנו יודעים שהחיצוניות לא עולה? תשובה: קודם כל זה מסדר לנו את הראש. אתה מתפלל בשבת הרבה ולא רואה כלום, הכל אותו דבר, זה יכול לשבור אותך אם אתה מנסה לחשוב שזה אמור להיות אחרת.

בביאת המשיח יתעלו העולמות עצמם

הוא כותב שבביאת המשיח העולמות עצמם כן יעלו ויתעלו. מה הכוונה? יהיו ניסים? זה יהיה טבע? בחז"ל (ברכות לד:) יש בזה מחלוקת אם "עולם כמנהגו נוהג" או שיהיה באמת למעלה מדרך הטבע. האר"י מתעלם מזה כי יש צד שזה לא לגמרי משנה, ייחוד התורה והמדע גורם שזה לא כ"כ משנה. נניח היית לוקח את אחד האמוראים שנחלקו בזה, ומראה לו שאתה מדליק חשמל, מה הוא היה אומר? המחלוקת עדיין קיימת, לא ברור אם זה נקרא 'מופת' או 'עולם כמנהגו'.

אין שה' עסוק ולא אין שהוא נח, הקב"ה בכלל לא נמצא בתמונה מבחינתו. השואל: אבל אצל הצדיק עצמו החיצוניות כן עולה? תשובה: מה הכוונה "אצל צדיק עצמו"? זה כמו אצל הקב"ה, שפתאום כל העולם נראה לו אחרת. זה לא נקרא שהחיצוניות עולה, אצל הקב"ה גם העולמות הם אלוקות גם בשבת הוא בורא אותם כחלק מאיך שהוא.³ לא רק האמורא שתיקח חושב שזה מופת להדליק אור, גם פיזיקאי חושב כך. הם לא יודעים איך זה פועל. פעם השתמשו רק עם דברים שמבינים איך הם עבדו, אבל היום עובדים גם עם אור וגלים ודברים שלא מבינים בכלל איך הם עובדים.

¹ השיח שרפי קודש בעולם הבריאה זה שאומרים שהכל זה מה', ולכן הכל שם זה רק אפשרי המציאות ולא מציאות ממש.

² שאלה: צדיקים מתארים שהיו רואים הבדל בין שבת לחול, מסופר על הרוז'ינער שבתור ילד אמר שרואה שהעננים מתחלפים בכניסת שבת. תשובה: בסדר, זה ציור גשמי שצדיק רוצה לספר לך איך זה נראה, אבל מה באמת הוא ראה בפנים? ביום חול הוא ראה את העולם איך שה' עסוק בו מאוד מאוד וכאילו הוא תקוע בתוך העולם מרוב שהוא עסוק ושקוע בו, ובשבת הוא רואה שהקב"ה נח וכל העולם הוא חלק מהתענוג שלו, אז באמת הוא רואה עולם אחר בכלל. אבל אנחנו בכלל לא רואים לא

הפער שיש בין איך שהעולם היה נראה פעם לבין איך שהוא נראה היום, הוא קטן מהפער שיש בין איך שהעולם נראה היום לבין איך שהוא יראה לימות המשיח. שאלה: כל מה שיהיה לימות המשיח זה חידושים טכנולוגיים יותר מתקדמים? תשובה: לא, זה פשוט יהיה ביחד, פתאום יתברר לך שיש קשר הדוק ממש בין הפיזיקה לבין היראת שמים כפשוטו. שאלה: א"כ אז זה לאו דווקא בטכנולוגיה, אלא כל העולם הזה יראה אחרת? תשובה: כן, הכל יראה אחרת כפשוטו.

סוד סגירת העיניים בתפילה

גם צריך שתזהר בענין סגירת העיניים בכל ג' התפלות ממש ע"ד החילוק הנז' בענין חיבוק ב' הידים, והענין הוא כי תעצום ותסגור עיניך בשחרית ובמנחה בעת העמידה בלבד ובתפלת ערבית תסתום עיניך בכל התפלה בין בברכו ק"ש ובין בתפלת העמידה.

וסוד עצימת העיניים נרמז במ"ש בסבא דמשפטים דצ"ה ע"ב וז"ל "ומהו עולימתא שפירתא דלית לה עיינין" כו' וביאור המאמר הזה הוא מדבר בענין רחל נוקב' דז"א, כי היא נק' עולימתא שפירתא כמו"ה ורחל היתה יפ"ת ויפת מרא'. אבל לית לה עיינין לפי ששיעור קומתה הוא מן החזה ולמטה דז"א ואין כנגדה בחי' העיניים דז"א כדי להמשיך מהם אליה בחי' עיני' ג"ב, אבל לאה יש לה עינים בסוד "ועיני לאה רכות" לפי שמקום לאה הוא למעלה במקום רישא דז"א אשר שם יש בחי' העיניים דז"א ומשם הולכת הארתם ונמשכת בלאה אשר היא כנגדם ובורא ויוצר בה בחי' עינים, משא"כ ברחל התחתונה, ולכן הכתוב יחס העינים בלאה ולא ברחל כמו"ש ועיני לאה רכות. אמנם ברחל הזכיר היופי כמו"ש ורחל היתה יפ"ת ויפ"מ ולא בלאה, והטעם הוא לפי שלאה היא למעלה במקום כיסוי האורות אבל רחל היא למטה מן החזה אשר שם הוא גילוי אורות החסדים בתוך ז"א כנודע כי שם נסתים יסוד דאימא המלביש ומכסה את החסדים ואז האורות ההם המגולים מאירים בה ומיפים אותה. והרי נתבאר טעם סגירת העינים.

הוא אומר שרחל היא נערה יפה שאין לה עיניים. נראה שהכוונה היא שאין לה עיניים יפות (בניגוד ללאה שנאמר בה "ועיני לאה רכות", וכמש"כ בפירוש דעת

זקנים מבעלי התוס' שם: "לשון רך וטוב", כלומר שהיתה נראית יפה מתוך שהיו עיניה יפות ונראית רכה וילדה אבל רחל היתה משובחת ביפיה אלא שהיו עיניה כואבות מן הבכי".

מה הכוונה? נגיד את מה שהאר"י כאן מסביר בצורה פשוטה⁵: העיניים זה המקום שיש עניה והיענות אחד לשני, כשאנחנו מתייחסים אחד לשני זה משתקף בעיניים. חז"ל אומרים (תענית כד.) "משל לכלה שהיא בבית אביה, כל זמן שעיניה יפות אין כל גופה צריכה בדיקה, עיניה טרוטות כל גופה צריכה בדיקה". כלומר אם יש תקשורת טובה, שמביעה אחד את השני, שאתה משתקף בתוכה והיא משקפת אותך – אז זה כבר לא משנה איך נראה כל הגוף, כבר לא צריך לבדוק ולחטט.

אם אין עיניים בכלל, כלומר כשאני מסתכל עליה היא לא מסתכלת עלי, אין עניה – אז זה בעיה. אבל עיקר היופי הוא לא בעיניים אלא בגוף (כמש"כ בתיקו"ז "תפארת גופא"), ועל זה כתוב שרחל היתה "יפת תואר ויפת מראה", מה היופי כאן? יש קשר שהוא דרך העיניים, אנחנו מבינים אחד את השני ומתקשרים טוב אחד עם השני; אך יש קשר כזה בו אין תקשורת של הבנה אלא יש בו קרבה מאוד חזקה (כמו של חיבוק ונישוק), זה לא קשר כזה שיש לי עם מי לדבר אלא זה קשר כזה שאני רוצה להיות בקרבה איתו. בגלל שרחל הולכת אחריו לגמרי במסירות גמורה והיא נותנת את עצמה (כמו שדורשים על רחל את הפסוק "רחל לפני גוזיזה נאלמה") אז הוא מרגיש שהוא יכול להתקרב אליה וזה מה שעושה אותה יפה.

זה מה שהאר"י כותב שרחל היא לא עומדת בגובה העיניים של בעלה, היא למטה למטה, הוא לא יכול להסתכל עליה ולדבר איתה. כל זה קשור לתפילה עמידה כמו שהאר"י כתב קודם שבתפילה אנחנו מעלים את רחל להתייחד עם

הסביר שבאופן כללי אצל האר"י (וכך זה גם בחז"ל) העיניים הם מה שמוציא את האור ולא מה שקולט את האור, ומה שלרחל אין עיניים הכוונה שהיא מופנמת ולא מוציאה שום דבר למציאות החיצונית אלא מבחינתה אין כלום. כששאלנו אותו ממה שביאר בשיעור זה אמר שכמובן שמה שאמר בראש השנה קשור למה שמבואר פה, אבל מה שאמר בראש השנה הוא יותר מכון.

⁴ וכך תרגם אונקלוס, וכן פירש הרשב"ם והוסיף שכיוון שהיו יפות אין כל גופה צריך בדיקה.

⁵ בראש השנה תשפ"ב הרב הסביר בדברי האר"י כאן באופן קצת שונה, דיבר על כך שהתפילות שלנו הם רק כמו הצגה וחיקוי, הם לא עושות שום דבר במציאות, אין להם שום יופי מצד עצמם, וכל מה שהם נחשבות זה רק בגלל שה' מחשיב אותם. הרב

יעקב. כשאנחנו מתפללים אנחנו בעצם הולכים על הקב"ה בעיניים עצומות, "בהמות הייתי עמך"⁶, לא יודעים שום דבר.

רחל היא אחת שהולכת אחרי בעלה בעיניים עצומות, במסירות גמורה בלי שכל⁷. כמו שכתוב על רחל אשתו של ר' עקיבא⁸, שבעלה היה מאוד חשוב והיא היתה אשה פשוטה, היא כינתה את עצמה "בהמתו" של ר' עקיבא "יודע צדיק נפש בהמתו" (כתובות סג.), נניח אם הוא היה רוצה להסביר לה במה הוא עסוק אין לו כ"כ עם מי לדבר, היא לא ברת הכי להבין איפה הוא חי ומה הוא חושב⁹, היא אמרה עליו שהוא "צניע ומעלי", צנוע זה אחד שלא רואים אותו¹⁰. מתי יש באמת התמסרות? כשיש צניעות, כשהאיש באמת מקרב את האשה ומחבק ואוהב אותה אז באמת הא

⁶ ראה בפרק יח בתניא.

⁷ דיברנו כמה פעמים על כך שמי שלומד את התורה "אובייקטיבי" חיצוני (בלי "להתבלבל" מהיהדות) ומסתכל מה כתוב על רחל, הוא שם לב שאין בתורה מילה אחת טובה על רחל אימנו, רק כתוב שהיא היתה יפה ושיעקב נדלק עליה (שאלה: כתוב שהיא באה עם הצאן, היא מכבדת את אבא שלה. תשובה: אתה חושב שבאמת היתה לה ברירה!?). בשמות של הילדים זה הכי בולט, לאה תמיד מודה ומתפללת ורחל אפשר להגיד תמיד 'קוטירית', "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי", מביאים לה בן אחד, היא אומרת "יוסף ה' לי בן אחר" תביא עוד אחד, מביאים לה את השני היא קוראת לו "בן אוני".

הסברנו שככה זה אשה בטהרה, היא באה לתקן את האשה כמו שהיא באמת, יש משהו באשה שהיא באמת כלי ריק והיא מוארת רק מבעלה, היא מצד עצמה אין לה כלום, היא מרכבה למלכות דאצילות (לפי"ז) באמת לאה היא קצת לא ממש אשה, דווקא אצלה קורה שנולדה לה דינה שהיא בת שבעצם היתה צריכה להיות בן). כשהיא אומרת "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" היא לא מאיימת אלא היא רק אומרת "תשמע, זה המציאות, זה מה יש, ואם אין מתה אנוכי", אנחנו קוראים שהיא קוטירית אבל היא אומרת "באמת אין לי ילדים, אין כלום גמרנו, אני באמת כלום". לכן חז"ל אומרים (ב"ר עא, ז) שיעקב הוא הלא בסדר ורחל היא בסדר לגמרי "אל" הקדוש ברוך הוא כך עונים את המעיקות?"! (בניגוד

לעיניים הפשוטות שלנו, שהיינו אומרים שיעקב הוא ההגיני ורחל לא. אם היה מדרש כזה שאומר שבגלל שאמרה "הבה לי בנים ואם אין מתה" לכן היא מתה כשנולד הבן השני, אף אחד מאיתנו לא היה מתפלל על זה, אבל פעם בדקתי ולא מצאתי בשום מקום שחז"ל אומרים מדרש כזה).

שאלה: למה דווקא אחרי שנולדו לה הבנים היא מתה? תשובה: התחושה העיקרית שצריכה להיות לה היא שבאמת אין לה בנים אין לה כלום, כשהיא מלאה היא כבר לא רחל, היא כבר לא היא. לכן כ"כ הרבה מתפללים בקבר רחל אימנו. היא היהודי המתפלל. היא מרגישה שאין לה כלום אין עיניים, אין כלום. ההתמסרות שלה היא ממש גמורה.

⁸ שהאר"י כותב (לקוטי הש"ס) שרחל היתה גלגול של רחל אימנו ור' עקיבא היה גלגול של יעקב אבינו.

⁹ אמנם ר' עקיבא אמר עליה "שלי ושלכם שלה הוא", באמת הוא עשה לה "עיר של זהב", דהיינו כתר של זהב, כלומר שהמקץ שלה הוא מאוד חשוב.

¹⁰ ר"ע היה למעלה מכל הבנה, לא רק רחל לא הבינה את ר"ע, גם הקב"ה, כמו שחז"ל אומרים (מנחות כט): שהקב"ה הראה למשה רבנו את הייסורים של ר' עקיבא, ומשה רבינו אמר לפניו "רבנו של עולם, זו תורה וזו שכרה?!" והקב"ה אמר לו "שתוק, כך עלי במחשבה לפני", כלומר זה משהו שאין לו מה לתקשר איתך עכשיו להסביר לך אלא זה ממקום יותר פנימי.

יכולה להתמסר, אך אם היא צריכה כל הזמן להיאבק על המעמד שלה אז הכל נהיה מכוער וזה כבר לא יפה.¹¹

יש מה שהאדם כשהוא מתפלל הוא כאילו נותן את עצמו לקב"ה ואז הקב"ה מקרב אותו. ה' נהנה מזה שאני נותן את עצמי והוא מחבק אותי. כשאני בא לקב"ה ומתמסר אליו זה נובע רק מזה שאני מרגיש שיש בזה טעם. כשאתה רואה יהודי מתמסר לה' אתה רואה שהוא מרגיש את הקרבה של ה', בגלל זה הוא יפה, אחרת זה לא יפה.¹²

מה שהאר"י רוצה להגיד שבתפילות אנחנו מעלים את רחל נוקבא שהיא תהיה "יפת תואר ויפת מראה", הכוונה שההתמסרות של הנשמות שלנו תהיה כזאת שמרגישה את הנוכחות של ה' וממילא ההתמסרות היא יפהייה, זה ממש נחמד לראות את הדבר הזה. לראות יהודי מתפלל זה מראה מושך, יש משהו מושך בזה שרואים את ההתמסרות הנעימה ואת הקרבה שיש בתוך ההתמסרות.¹³

רואה יהודי שבוכה בתפילה זה נראה לך יפה רק בגלל שתוך כדי שהוא מתמסר בתפילה שלו אתה רואה איך שהוא חש את הקרבה של ה', איך שה' מקרב אותו.

¹³ **שאלה:** בחב"ד העניין הוא דווקא יותר הבנה ותקשורת. הרב: מה? כשמתפללים?! הרבי הריי"ץ אמר שעיקר החידוש של חב"ד הוא להגיד תהילים בבכי (ראה לקו"ד לקוט כח). **השואל:** לומדים לפני התפילה חסידות ומתבוננים. הרב: לומדים ובוכים, לומדים ובוכים...

¹¹ כפי שניתן לראות היום בפמניזם, שאשה צריכה להיאבק על המעמד שלה ולהיות עצמאית אז ממילא היא נהיית דוחה ומכוערת.

¹² יש סיפור שמאוד נהייתי ממנו מר' שמואל הורביץ (חסיד מפורסם בברסלב), הוא כל היום היה בוכה ומתפלל שעות. הוא תיאר ביומן שלו שפעם אחת הוא הגיע לרשב"י ומיד ברח משם, הוא אמר כשנכנסתי לציון היה שם איזה יהודי שהתחיל לבכות, פשוט לא יכלתי לסבול את העצבות שלו אז מיד ברחתי משם... כשאתה

עניין קדושת כתר בשבת

עליות ז"נ בתפלת מוסף¹⁴

ובחזרת תפילת מוסף בקול רם אז ז"א עולה בכתר דאו"א [=דאבא-ואמא] כי בתפי' לחש לא עלה אלא בג' מוחין חב"ד שלהם כנ"ל.¹⁵

ופעם אחרת שמעתי ממוז"ל כי בחזרת מוסף אין עליה לז"א כי כבר הוא שוה במקום או"א. אבל אנו חורין לעורר את ג"ר דאו"א¹⁶, כדי להוריד הארה מהם אל הנקבה, שתוכל לעלות עתה ב' מדרגו' בפ"א עד חג"ת ועד חב"ד דאו"א כמו שיתבאר, ועי"כ תזדווג עם ז"א. ואמנם הנקבה עולה ב' עליות, עליה א' בחג"ת דז"א שהם עצמו' חג"ת דאו"א¹⁷, ועליה ב' עולה עד חב"ד דז"א שהם עצמו' חב"ד דאו"א.

ופעם אחרת שמעתי כי כל עליות ז"א עתה הם באבא בלבד, ועליית רחל נוק' הם באי' בלבד, ונמצא כי בחזר' תפילת מוסף ירש ז"א מקום אביו ונוק' מקום אי' וזהו הנכון.

בסידורים יש מחלוקת, יש חילוקים איך לכוון, איך בסוף מסתדרים שלוש הדעות הללו ביחד ומה עושים בפועל – אני לא רוצה להיכנס לחלק הזה, אלא רק ל'טעימות' שלנו.

עכשיו זה משהו שמכוונים אותו כולם:

והנה עליית ז"א בכתר דאבא נרמז בקדושת חזרת מוסף שהיא "כתר יתנו לך ה' אלקינו" כו', וכמו"ש בס"ה.

¹⁴ מתוך שער הכוונות דרושי השבת דף עד ע"א.
¹⁵ [הערת המערכת: בפעם הקודמת] (בשיעור מיום כו סיוון. נדפס במעמקים חקת) למדנו על עליית ז"א בשחרית שבת, שבחזרת הש"ץ הוא מגיע עד לג' אמצעיות של או"א (היינו לחג"ת שלהם), אח"כ בלחש של מוסף אמר האר"י (בקטע שלא למדנו) שז"א עולה עד ג' הראשונות של או"א (היינו החב"ד שלהם)
¹⁶ [הערת המערכת: ג"ר דאבא ואמא זהו המקום אליו עלה הז"א, כאמור קודם. וכבר נמשכו משם מוחין לז"א, ועתה מעוררין אותם שימשכו מהם בפעם שנית]
¹⁷ [הערת המערכת: שכיוון שז"א כבר עלה בחב"ד וחג"ת דאבא ואמא, כאמור לעיל, על כן כשהנוק' עולה לחג"ת (ומיד יגיד שגם לחב"ד) דז"א הרי היא במקום חג"ת (וחב"ד) דאו"א עצמם]

להגיד "כתר" הכוונה שזה זמן מיוחד, שעולים בו אל הכתר, ולכן אומרים קדושת כתר. ובעצם זה בא להגיד שהמצב עכשיו (איפה שאנחנו נמצאים ביום השבת) שייך לעניין הזה של כתר.¹⁸

אבא ואמא נותנים לז"א את הכתר

עכשיו הוא רוצה להסביר מהי העליה לכתר, אז הוא מסביר מה הם המילים הראשונות של קדושת כתר:

ופירושו "לך ה' אלקינו" שהוא ז"א אלקי התחתון, "יתנו לך" או"א הנק' "מלאכים המוני מעל", בחי' "כתר" שלהם, וסרסחו ודורשיהו: לך ה' אלקינו יתנו מלאכי המוני מעלה כתר. וכבר נתבאר בס' התיקון כי או"א נק' מלאכים של א"א כתר דאצילות.

בדרך כלל כשאני קורא את קדושת כתר נראה באופן פשוט שהמלאכים כאן הם המלאכים של ה' (כמו שאומרים "שלום עליכם מלאכי השרת, מלאכי עליון, ממלך מלכי המלכים הקב"ה", שהמלאכים הם מלאכים שנשלחו מהקב"ה, וכמו שכתוב "מלאך ה'"), שהכוונה באופן פשוט למלאכים של ז"א, או של נוק' דז"א.

פה הוא אומר – לא, אם אתה רוצה להבין מה שכתוב בקדושת כתר אתה צריך לשנות את המשפט. כי כאשר אני אומר "כתר יתנו לך ה' אלקינו מלאכים המוני מעלה" באופן פשוט זה נשמע לי שהמלאכים הם מלאכים של הקב"ה. לכן הוא אומר: סרס את המשפט, קרא אותו הפוך, ואז תשים לב שהמלאכים הם המלאכים של הכתר בעצם, הם יתנו לך, לז"א, את הכתר שלהם.

מסויימת עולים למדרגה מסוימת הכל בעצם מתחיל להאיר כבר בתחילת היום (רואים זאת יפה בקבלת שבת, מי שמסתכל על הדרושים של קבלת שבת שם לב שתחילת קבלת שבת מרמז לליל שבת, אחר כך ליום שבת ובסוף לסעודה שלישית, כל זה בקבלת שבת, בקבלת שבת שבשדה עוד לפני שמגיעים לבית הכנסת בכלל כבר מראש מכוונים את כל מה שהולך להיות בשבת, יש דמיון).

¹⁸ עוד דוגמא לזה: לפי איך שנראה בפשט דברי האר"י, אמירת "ברוך שמייה" שאנחנו רגילים להגיד שייכת רק לשבת. במפרשים נראה שהסיבה שזה שייך רק לשבת, היא בגלל שאומרים שם "ברוך כתרך ואתרך", ולכן שייך רק לשבת (הארכנו על כך בזמן אחר). שאלה: הרי "ברוך שמייה" אומרים לפני קדושת כתר? תשובה: רואים בדרושי האר"י ובאדמו"ר הזקן יותר מזה, שמה שאומרים שבים מסויים בתפלה

כמובן שזה מאוד מפתיע, למה לקרוא להם מלאכים פתאום? אם הם מלאכים של ה', של הקב"ה, אז הם מלאכים של ז"א, עכשיו לא רק שז"א הוא לא המלך ששולח את המלאכים, אלא הוא אפילו לא המלאך בעצמו, הוא רק היעד של המלאך, הוא למטה מהמלאך. זה יוצא הפרש גדול (בפרפורציות) בין איך שאומרים מלאכים בדרך כלל לבין איך שכתוב פה, בדרך כלל ההבנה היא שאנחנו שוכני מטה וה' שולח אלינו מלאך, אך פה ז"א הוא למטה ואליהם נשלחים מלאכים מהמלך שזה הכתר. אז צריך להסביר מה זה אומר לנו השעשוע הזה. מה זה אומר פתאום שאני מסתכל שחכמה ובינה הם מלאכים שנשלחים אל המדות, אל ז"א?

כדי להסביר את זה נדבר קודם כל על היחס בין השכל למדות:

היחס בין השכל למדות

מה זה מידות? זה רגש. 'רגש' זה משהו שבד"כ קשה להסביר אותו, המשמעות הפשוטה שלו היא תנועה, סערה, רעש.¹⁹ בקבלה וחסידות כשאומרים 'מדות' או 'רגש' באופן פשוט מתכוונים לחיות שמתחוללת בתוכי. כלומר יש חיות שהיא נמצאת בלי כלי, אבל אז היא מופשטת, ולא נתפסת – זה כשאני מדבר על נשמה, אין לי אחיזה בנשמה, היא מופשטת; אבל כשהנשמה נתפסת בגוף – יש חיות שמתחוללת בתוכי, היא קיימת בתוך הגוף ומניעה אותו ומחיה אותו, וזה באופן כללי נקרא מידות.

לעומת זאת במוחין, העיקר הוא לא מה שהחיות נמצאת בתוך הכלי, אלא הם באים להגיד שהעיקר זה שיש חיות שהיא למעלה מהכלי. השכל תופס שיש לי חיות שהיא מעל החיות שמתלבשת בתוכי. 'שכל' הכוונה שאני תופס שיש לי מקור, באופן בסיסי זה נקרא 'שכל', 'שכל' זה לדעת את הסיבה של כל דבר.

לכן הפרצוף של המדות נקרא ז"א, ז"א זה איך שיש את הקב"ה אבל כמו שהוא כבר בהתייחסות, כמו שהוא יכול להתייחס אלי²⁰, כמו שהוא כבר יכול לבוא לידי ביטוי בתוך כלי.

²⁰ לאו דווקא שיש כבר זולת (זה כבר דיון בפני עצמו, לא נכנס אליו) אבל לפחות כבר יש לי תכונות בתוכי שאם יהיה

¹⁹ ראה רש"י ביומא יד: "מי שוחט". וראה 'נהלך ברגש' עמ' 116 תחת הכותרת "בין רגש למחשבה".

ממילא מובן שכשאני מדבר על הרגש שלי זה בעצם אני, זה הזהות שלי, זה התכונות שלי, זה האופי שלי. כשאני מרגיש משהו הכוונה שאני מזדהה איתו. וכשאני מדבר על שכל זה לא אני, שכל זה מה שמעלי.²¹

בזה השכל הוא מעל המדות, הוא מקשר בין החיות שמעל, לחיות שבתוך הכלי. אם יש לי רק מידות, אז אני מסתכל על החיות שלי רק איך שהיא כלואה בתוכי ממש, אך אם יש לי שכל אני מבין שהחיות מגיעה מלמעלה.

כאשר החיות נמצאת למעלה זה מופשט, זה בלי כלים, וכדי להפוך שהיא תיכנס לתוך כלי, כדי שתתהווה להיות משהו – צריך לשם כך שכל, כך זה חייב להיות, בלי שכל אין קשר בין מקור החיות לחיות כפי שנמצאת בתוך כלי.²² החיות כפי שהיא נמצאת בתוך כלי זה רגש, החיות כפי שהיא נמצאת בלי כלי זה כתר, והשכל (המוחין, אבא ואמא) זה היכולת לחבר.

ניתן לזה דוגמא: כשאני חושב על דברים חיצוניים ומרגיש אותם, אז ההרגשה היא מה הדברים החיצוניים חוללו בתוכי. נניח אני רוצה שיהיה לי אופניים, דמיינתי שיש לי אופניים ופתאום הרגש שלי פעל, מה השכל עשה שם? השכל היה שם אמצעי, הוא לא פועל חשוב שם. בעיקר מה הוא לקח? הוא לקח תענוג מופשט, הביא אותו לידי ביטוי בתוך המציאות והפך אותו לתענוג מאוד מלוכב וזה נקרא רגש.

שכל אחר זה אותה גאווה, אני יותר חכם ממך. אני יודע לפתור מתמטיקה, אז המתמטיקה היא לא אני, אני לא משולש. זה לא שאין זהות בכלל בין האדם לשכל, אבל עדיין השכל זה לא איך שזה מתלבש בתוכו. שכל זה מקור, זה להיות קשור למקור.

²² זו הסיבה שאומרים שהמידות נולדות מהשכל, אע"פ שבאמת הם קשורות למה שמעל השכל כמש"כ בזוהר (ח"ג רצב). ש"ז"א בעתיקא אחיד ותליא".

זולת זה יבוא לידי ביטוי, ואם אין זולת זה רק לא בא לידי ביטוי, אבל זה קיים. אם אין זולת אז זה שאלה טובה מה קורה. שאלה: כאילו איך שהקב"ה מתייחס למה? תשובה: אם יהיה זולת אז לזולת, אפשר להגיד שהוא מתייחס ואז נהיה זולת.

²¹ שאלה: אני מרגיש ששכל זה מאוד אני, 'אני' חושב, 'אני' מבין, 'אני' יודע, זה התפיסת עולם 'שלי'. תשובה: כשאני אומר "אני יודע", הכוונה שיש לי גאווה מאוד גדולה מזה שאני חכם, אבל זה כבר הרגש שיש לי מזה שיש לי שכל, זה כבר לא קשור למהות השכל, השכל שיש לי, גם אם יש לי

בשבת, השכל הוא אמצעי למדות

עכשיו נסביר את מה שכתוב פה ביחס למה שדיברנו בפעם הקודמת. בפעם הקודמת דיברנו על כך שיעקב ורחל זה כמו ביום חול, מה קורה ביום חול? ביום חול אני מתעסק עם משהו שהוא חיצוני לי, זה נקרא 'מלאכה'. 'מלאכה' היינו שאני מתעסק עם משהו חיצוני לי ועל ידי ההתעסקות הזו אני מתקן אותו ומברר אותו. אני מתעסק עם האמצעי ורוצה להגיע אל התכלית. לכן יעקב קשור למוחין דווקא²³, כמו שכל שמתעסק עם משהו חיצוני, אני עובד ומתעסק עם משהו חיצוני לי כדי להכניס אותו אלי פנימה.

יעקב זה איך שאני ממשיך את עצמי במשהו חיצוני. במשהו לא מבורר, כלומר במשהו שבינתיים הוא חיצוני, אין בו גילוי אלקות. יעקב זה שאני מתעסק עם דברים שהם לא אני, ומה שאני צריך לברר אותו הכוונה שאני צריך להחליט מה מעניין בו ומה לא מעניין בו. ממה יהיה לי תענוג וממה לא. יעקב מוטרד מהשאלה מה פה מעניין ומה פה לא מעניין. כמו אדם שלומד סוגיא והוא מנסה להבין. החלק שהוא מבין מעניין, והחלק שהוא מתעסק בדברים שעוד לא התבררו זה נעלם. יעקב הוא מברר משהו שעדיין לא מבורר כלומר אני לא יכול לזהות אותו כחלק ממני. אלו ששת ימי המעשה, שאנחנו מבררים, הקב"ה מתעסק עם זה שהוא מברר את המציאות.

אבל בשבת זה ז"א, כלומר שאני לא מתעסק עם משהו חיצוני לי אלא עם מה שמתחולל בתוכי. בשבת אני לא חושב שהמשהו החיצוני לי הוא העיקר אלא מה שמתחולל בתוכי הוא העיקר, וממילא אני עוזב את המלאכה, אני לא צריך להתעסק עם שום דבר חיצוני, הכל מתחולל בתוכי. להגיד שהכל מתחולל בתוכי משמעותו להגיד שהעיקר זה המידות שלי, כמו שהארכנו קודם.

בשבת הוא מתעסק עם זה שהכל זה רק הוא בעצמו. בפעם הקודמת דיברנו על כך שהעבודה הפשוטה של שבת היא שהקב"ה רוצה שיהיה לנו חוש בכך שתענוגו מעצמו, שהוא לא צריך שום דבר חיצוני, שיהיה לו חוש בזה, ושהוא חלק

נובלות חכמה של מעלה תורה הוא פרצוף יעקב שיוצא מן החכמה. ולכן הוא שייך למוחין].

²³ [הערת המערכת: יעקב מגיע מיסוד דאבא, כ"כ בעץ חיים שער לז פ"א,

מהתענוג של ה'. אז אני רואה את העולם, מה שקיים, כמבורר יותר. העולם התברר.²⁴

א"כ בשבת במקום שז"א יתייחס ללמטה הוא מסתכל למעלה. כלומר הוא לא מסתכל על הדברים איך שהם מתחוללים למטה, אלא איך הוא עולה למעלה להיות במקום של אבא ואמא²⁵, שהוא יותר מבין מה שהקב"ה אומר שהכל זה רק מה שהוא ממשיך את עצמו ואין שום דבר אחר. זה מה שהוא אומר, זה נקרא שבת קודש, קודש לה'.

בפעם הקודמת למדנו שלעלות לאבא ואמא היינו לעלות למקום שבו מאיר שמציאותו מעצמותו, שבעצם הכל זה ה'. הכוונה שהכל זה רק איך שהעצם ממשיך את עצמו (או כלשון הביטוי ששגור הרבה אצל אדמו"ר הזקן: החכמה נקראת "ראשית הגילוי"). חכמה הכוונה מה שהנפש ממשיכה את עצמה להיות באיזה דבר.²⁶ זה נקרא 'חכמה' באופן כללי, או אבא, או קדש.

לענייננו מה הכוונה "שבת קודש"? שז"א עולה לאבא, כלומר שהכל זה רק מה שה' ממשיך את עצמו. אין שום דבר שהוא לא ה'. לא מעניין אותו מה קורה בעולם, מעניין אותו רק הוא²⁷, מה שהוא קודש לה', זה שבת. זה נקרא קודש לה'.

את הדבר הזה. אם אני לא חושב שאני יכול לחשוב את הדבר הזה, אם אני אחשוב על התיקיה ואני לא אחשוב שיש אותי שיכול לחשוב שיש את התיקיה זה להיות כמו בעל חיים, זה נקרא להיות בלי שכל. והארכנו על כך בסדרה על עשר הספירות, בשיעור על ספירת החכמה (נדפס במעמקים גליון 31), וכן בספר 'זה השער' החל מעמ' 255.

²⁷ שאלה: אז חכמה זה מה שהאדם שקוע בעצמו? תשובה: להיפך, כשאני מדבר איתך ושקוע בעצמי הכוונה שלמרות שאתה קיים ואני מתקשר איתך כאילו, בעצם מה שמעניין אותי זה רק מה שזה נוגע לי. אבל חכמה זה הפוך, זה לא שאני שקוע בעצמי אלא הכוונה שיש לי את הנשמה שלי, הנשמה רוצה שיהיה לה כח להמשיך את עצמה לאיזשהו דבר. זה שהיא מחליטה שיש אותה והיא תמשיך את עצמה למשהו זה נקרא חכמה. זה להגיד שהכל זה מה שהיא ממשיכה את עצמה.

²⁴ יש מאמר מאוד יפה של הצמח צדק (מצוות "לא תעברו אש" בדרך מצוותיך), שאומר שהעולם כבר מבורר לגמרי, כבר בשבת. לא רק הגברא, גם החפצא. לכן אצל אדמו"ר הזקן מה שמכנים לשבת, גומרים הכל הכל, לא זורקים (יכול להיות שגם הצאצאים שלו שמרו על זה, יש בשכונה משפחה כזאת).

²⁵ לא רק שאני לא יעקב, שאני לא מתעסק עם משהו חיצוני, אלא בכלל המשהו החיצוני בכלל לא מעניין אותי.

²⁶ ניתן דוגמא: אני אומר שיש פה תיקיה. אז כשאני אומר שיש פה תיקיה לפני שאני אומר שיש פה תיקיה אני אומר שיש אותי שיכול להשכיל שיש פה תיקיה. זה נקרא כח, שיש לי יכולת לחשוב איזה מחשבה-מה, כח-מה. בסוף חשבתי על זה, זה שחשבתי על זה זו כבר ההתממשות, זה הבפועל, אבל הבכח, החכמה, זה שכל דבר שאני חושב אני חושב שאני גם יכול לחשוב

כמו שאני ממשיך את עצמי לחשוב שיש פה תיקייה (ראה בדוגמא שבהערה 13).
כך הקב"ה ממשיך את עצמו לחשוב שיש עולם.²⁸

לא חייבים להתגלות

עכשיו נסביר את הנקודה הזו, שהוא קורא לחכמה ובינה מלאכים. מה זה שאבא ואמא הופכים להיות מלאכים? זה משהו משעשע, מיוחד. שלמרות כל מה שאמרנו קודם, שהחכמה נקראת "ראשית הגילוי", כלומר שהחכמה זה מה שהנפש מרגישה שהכל זה רק מה שהיא ממשיכה את עצמה, החכמה באה לגלות את הנשמה, כלומר ע"י החכמה הנשמה לא נשארת כמו שהיא אלא היא באה לידי גילוי. למרות כל זה, בשבת זה גם כבר מאמץ יותר מידי כאילו. העליה אל הכתר, היא שאני לא צריך להמשיך את עצמי ולהביא את עצמי לידי גילוי. אני יכול להישאר נסתר, אני לא חייב להביא את עצמי לידי גילוי.

ניתן דוגמא פשוטה, אם אדם הוא יושב בשולחן שבת ולא אומר דברי תורה, הוא יכול להרגיש שהוא כמו בהמה, לא נחמד בכלל, הרבה פעמים הוא מתאמץ לעשות שתהיה אווירה, אם הוא לא יתאמץ שיהיה אווירה השולחן ייראה לא טוב. גם ככה השלחן שלנו נראה בד"כ כמו קרב (על דרך מה שכתוב בזהר לגבי התפלה "שעת צלותא שעת קרבא"), קרב עם הילדים וכו', מי יושב ליד מי, ככה זה מתחיל.²⁹ אז זה נקרא שאתה עובד קשה כדי להגיד שעכשיו זה שבת, זו גם עבודה, וכשעולים לכתר הכוונה שלא צריך עבודה להגיד שזה שבת, אפשר שזה יהיה בהעלם. לא צריך שזה יהיה בגילוי.

עליות הנוק'

עכשיו, הוא מצייר את זה עוד יותר:

יותר מקיף, אבל זה יותר גבוה. וביום כיפור זה יותר אצלי, אבל זה גם יותר נמוך. זה איך שזה אצלי, הדבר הזה.
²⁹ פעם אשתו של אחד הרמ"ם בישיבה התלוננה על זה שיש בלאגן בשולחן שבת אז הוא אמר לה, אולי נלך פעם לדתיים נראה איך אצלם בשולחן שבת, אומרים שאצלם זה מאוד יפה...

²⁸ כתוב שההבדל בין הציור של שבת לציור של יום כיפור הוא שביום כיפור זו תחושה שיש לנו שאנו יכולים להיות כמו המלאכים, פה אצלינו המלאכים אלו חכמה ובינה, שאנחנו באמת יכולים להיות במקום הזה. אבל בשבת רגילה לא כתוב שבת שבתון לכן אלא לה', אז יש לנו חוש באיך שזה אצלו, זה יותר גבוה. זה פחות אצלנו, זה

ונלע"ד ששמעתי ממוז"ל שבמלת 'כתר' יכוין אל הויה דמילוי ס"ג.

ואמנם עליות הנוק' רחל, עלייה א' – היא בקק"ק ה' צבאות כו', ולכן תכוין כי בקדוש א' עולה בחסד ובכ' עולה בגבורה ובג' עולה בת"ת; ועליה הב' – היא עולה כשאומרים אי"ה מקום כבודו, ר"ל כי ג"ר שהם אי"ה, א' דעת באמצע, י"ה הם חו"ב, ושם במקום אי"ה הוא מקום המלכות הנק' 'כבודו' של ז"א, וזהו 'כבודו' כבוד ו', כי ז"א הוא סוד אות ו'.

ולזהו כי עתה עלתה הנקבה ב' עליו' בפ"א משא"כ בשום זמן מהזמנים לכן שואלים המלאכים וכולם תמהים ואו' "איה מקום כבודו", כלו' איך אפשר שהמל' דילגה למקום ג' אמצעיות, ואיך עתה פתע פתאום חזרה לעלות בג"ר, ותמהים ואומרים "איה" כו', כי הם חושבים שאינה יכולה לעלות רק עלייה א' שהיא בג' אמצעיו, וכיון שנסתלקה משם אינם יודעים מה נעשה בה, כי אינו עולה בדעתם שעלתה עליה שניה.

והנה צריך האדם לדלג על רגליו כלפי מעלה בעת שאומר קק"ק כו' ובעת שאומר איה כו' לרמוז אל ב' דילוגים אלו שדילגה רחל נוק' דז"א.

בינתיים היו שתי כוונות לאי"ה. כוונה ראשונה היתה שהנוק' עולה עד לג' ראשונות ואיה זה הג' ראשונות. הא' זה הדעת והי"ה זה חכמה ובינה. לאחר מכן אמר כוונה נוספת, שלא יודעים איפה הנוק' נמצאת, היא ברחה להם, לכן אומרים "איה".

עכשיו הוא אומר כוונה שלישית:

ודע כי סוד איה אות א' היא מוזל הי"ג דדיקנא דא"א, שהוא סוד הדעת של או"א הנקרא י"ה וזהו אי"ה.

זאת אומרת שבעצם הוא לא מסתכל כמו מקודם, שהא' היא דעת שמתחת לאבא ואמא, אלא להיפך, שהא' זה הדיקנא שהוא הדעת שמעל אבא ואמא, והאבא

ואמא נמצאים על הדיקנא של אריך אנפין (כך כתוב בזוהר³⁰). זו כבר כוונה שלישית, אז צריך לסדר את זה.

ובכר הודעתך כי עתה במלת אי"ה כו' תכוין לקבל בעצמך תוס' נשמה דכורא ממדת יום השבת כנ"ל, ותכוין כי עתה ע"י עליית הנקבה כנו' קנתה לה שם חדש יותר מעולה, והוא שעתה נקרא א"ל יהו"ה במילויים באלפין כזה: אלף למד יוד הא ואו הא, והם בגי' ר"ל ב?מנין ב' תיבות שהם מקום כבודו עם ו' של להעריצו, ולכן תכוין במלת אלו כוונה הנז'.

ובאומרך "ימלך ה' לעולם" כו' תכוין כי ר"ת של "אלקיך ציון לדור ודור" הם אותיות אצלו, ר"ל כי עתה רחל נוק' דז"א היא אצלו ממש שוה בקומתו משא"כ בשום תפלה אחרת.

ענין פ' שמע ישראל כו' הנתקן במקום הזה עניינו הוא, כי הנה בכל יום שבת לא היה זוג כלל לז"א עם נוק' רחל אלא עתה בחזרת מוסף בקו"ר שעלתה עמו שוה בשוה כנו' והיסוד שלו שוה בשוה עם היסוד שלה משא"כ בתחילה.

ובזה תבין ענין תפי' מוסף שאמרו בס"ה ובספר התקונים שהיא ביסוד הנקרא יוסף, והטעם הוא כי עתה יכול יסוד דז"א להזדווג בשוה עם היסוד שבה.

והנה זוגם עתה הוא ממש בעין זוג או"א כי הרי ירשו את מקומם. ובכר נודע כי אין זוג לאו"א אלא ע"י מ"נ של נשמות התחתונות המוסרים עצמם להריגה עק"ה ע"ד יחוד או"א בפ' שמע ישראל כמ"ש בק"ש דשחרית דימי החול, ולכן עתה אנו אומרים פ' שמע ישראל וצריך לכוין להעלות מ"ן אל זו"ן על ידי מסירת נפשינו עק"ה במלת אחד בפ' שמע ישראל כמ"ש בק"ש של שחרית דחול:

אז, הנוק' רחל עולה שתי עליות בבית אחת. למה פתאום היא עולה שתי עליות, היא מגיעה למוחין, ואפילו לכתר שמאיר בה? כי היא ממש הביטוי בפועל,

³⁰ בעניין מה שאבא ואמא תלויים על הזקן של אריך הארכנו בחוברת "ממנו תצא תורה" עמ' 29-32.

החכמה היא ראשית הגילוי, אבל איפה זה הגילוי, עיקר הגילוי ממש? יש עלמא דאתכסיא – יראה או לאה, ועלמא דאתגליא – רחל, עיקר הגילוי (לא הראשית של הגילוי) הוא ברחל. עכשיו, מה קורה כשפתאום אומרים שבכלל לא רוצים להתאמץ שיהיה גילוי. זה כאילו עולה לאיזשהו מקום מאוד מרחף, מאוד נעלם. כשזה עולה למקום מאוד נעלם אז רחל מבינה שלשם זה הולך, אז מה היא מרגישה? היא בעצם נהיית מיותרת, אני לא רוצה, סתם ככה היא סוחבת ללמטה כדי שהכל יתגלה, שהכל יבוא לידי ביטוי. פתאום היא אומרת – לא, אני לא רוצה לסחוב לידי גילוי בכלל. כל מה שיש לרדת ללמטה זה רק בגלל שיש רצון מלמעלה שיהיה גילוי, וכשאינ רצון אין.

הזמן לגלות שכשאינ רצון להתגלות ללמטה, הכל צריך להגיע למעלה, בלשון פה זה כמו קפיצה, היא קופצת. שואלים "איה מקום כבודו", כבודו זה היא, היא הכבוד שלו, וכשהיא קופצת למעלה התחושה היא שאם אין מלמעלה שיהיה משהו שנמשך ללמטה אז שום דבר לא מוששך ללמטה, הכל בסדר. אפשר להיות לגמרי בנעלם, בנסתר.

עכשיו, כשהיא נמצאת שם, במקום הזה, שהיא אומרת – בעצם זה גם סוג של בא לידי גילוי. זה סוג של גילוי. היא מגלה מי היא באמת, זה מי שהיא באמת. שכל מה שהיא רוצה לגלות ולסחוב ללמטה, זה הכל רק בגלל שזה חלק מהתענוג ומהרצון שיש למעלה שיהיה את הגילוי למטה. ואז ממילא היא נמצאת במנוחה לגמרי. זה נקרא שהיא מגיעה למקום שהוא, לענייננו עכשיו (בלי להיכנס למנחה וסעודה שלישית), שיא המנוחה.

לכן היא קופצת מלמעלה. כי היא אומרת – זה בכלל לא מה שאני רוצה. אם אין רצון לגילוי היא מיד עולה למעלה.³¹

רצון שלה – זה לעלות לאריך אנפין, כאן היא עולה לכתר דאמא הכוונה שעולה למקום כזה שהיא רוצה שהרצון יהיה שלו ולא שלה.

³¹ לעלות לכתר היינו להגיע למקום כזה שהרצון הוא לגמרי מלמעלה, ובכלל לא

שו"ת בעבודת ה' בישיבת דורשי יחודך

שאלה: אם האר"י אמר לכוון למה הרב לא מכוון, אם הרב אומר שהסיטואציה כבר מכוונת אז כשהרב מסיים תפילה שיכתוב דרוש חדש בשער הכוונות?

תשובה: בכלל בחב"ד לא מכוונים, זה כמו שנניח אני מלמד בתורת הנפש ומעביר המון המון שיעורים, אך בסופו של דבר כשמגיעה סיטואציה – אז אף פעם אני לא בא ואומר לבן אדם "רגע אני אוציא את המגירות, אני אראה לאיזה מגירה אני מכניס אותך". כל סיטואציה היא חדשה ושונה, וגם אף פעם מה שאתה מבטא לא יהיה ביטוי אמיתי למה שבאמת קורה, בסוף הבן אדם הוא מעל מה שאתה תגדיר אותו.

אבל מצד שני, בסופו של דבר, זה כן נכון שריבוי הלימוד והחילוקים שיש, והניסיון, הם כן נותנים משהו.

ממילא יוצא גם לגבי המפגש עם ה', שאם אתה כאילו שואל מה היו המחשבות אתה כן שם לב שהיו לך שם המון כוונות, אבל לא באופן שאתה בא ואומר "אני מכוון", אלא באופן שאתה חושב על הקב"ה ואז זה המילים שיש לך, זה האותיות שיש לך. כשניסית הרבה פעמים לדבר על הקב"ה במשך הלימוד, במשך התפילות, במשך ההתוועדויות, לא משנה מה. למדת, דיברת, המון המון המון על הקב"ה, זה האותיות שהיו לך, זה המבנים, המחשבות, ההלך רוח, לא משנה עכשיו איך תקרא לזה, אז עכשיו כשאתה חושב עוד פעם זה גם הרבה פעמים נכנס לאותם תבניות שיש לך.

כשאתה נפגש עם בן אדם, אתה לא עכשיו בא ואומר "אה, אני מכיר אותך מפה ומפה ומפה – אז אני אדבר איתו לפי זה ואני אנתח אותו לפי זה", לא! אני נפגש איתו, אבל בכל אופן יש למפגש איתו צורת ביטוי שהיא קשובה

לסיטואציות שהיו בעבר, לתובנות שהיו. אותו דבר גם פה זה ככה, בסוף יוצא שאתה כן כאילו מכוון, מעט מאד, ברור שיש לזה המון משקל.

שאלה: הרב בעצם אומר שהלימוד הוא הקטע היותר 'שכלי' נקרא לזה, והתפילות זה כבר הפרקטיקה.

תשובה: לא, לאו דווקא. אם תשווה בין כשאתה מלמד בתורת הנפש לבין כשאתה מייעץ באיזה מקרה, איפה אתה מתאמץ יותר מבחינה שכלית? ואיפה יותר פרקטיקה?

שאלה: כשמישהו נפגש עם מישהו ומייעץ לו זה שונה, הוא נותן לדברים להתחבר, הוא יותר קשוב, זה לא שהוא ממש מעיין בשכל.

תשובה: הוא מעיין, ברור שהוא מעיין, אם הוא לא יעיין זה לא יצא טוב.

שאלה: כמו נגיד כשאדם לומד לנגן, הוא לומד הרבה תאוריות והמון עיון, אך כשהוא מגיע לנגן באיזשהו שלב זה כבר משהו פשוט.

תשובה: זה לא ככה.

שאלה: אתה מדבר על תפילה שזה לא ככה?

תשובה: בנגון, החלק הזה שמנגנים הוא טכני, פה זה לא ככה. פה אתה לומד, אתה שובר משהו בתוך הראש, אתה מייצר משהו בנפש.

פעם ראיתי שאחד המקובלים שחי בעיראק כתב בהקדמה שלו שהוא לא היה מכוון בכלל, רק לומד.

שאלה: למה? מילא הרב מגיע ממסורת חסידית אז זה חוקי, אבל הוא, מאיפה זה בא לו?

תשובה: אולי זה הפריע לו להתפלל.

נגיד איזה ווארט קצר על מה שדיברנו: יש בחסידות ווארט כזה³², שרשב"י זה אחד שהיה אצל המלך, ובא וספר שהוא היה אצל המלך. והאר"י זה אחד שהיה אצל המלך וצייר, והראה לנו תמונה, ציור של המלך. והבעש"ט זה אחד שהיה אצל המלך, והביא את המלך, שנראה את המלך בעצמו. זה ווארט של הצמח צדק.

שאלה: הרי הצמח צדק בעצמו כן היה מתפלל עם כוונות.

תשובה: טוב, יכול להיות שהוא רצה גם שיהיה לו תמונה. אני אסביר: הפשט הוא שאם אתה מביא את המלך, אז לפעמים המלך נראה סתם אדם פשוט. כבר לא רואים את המלוכה. חלק מהווארט הזה שאומרים שיש פה שלישייה הוא להגיד שאם היה רק את הבעש"ט אז אתה לא היית כל כך רואה את המלך, אם הצלחת להביא אותו לפה – בסופו של דבר הוא כבר לא בבית המלכות.

שאלה: האם יש ענין להתעניין בחיים הפרטיים של הצדיק?

תשובה: באופן כללי אפשר לומר שלא צריך, ואדרבה זו סתם עוד רכילות ולשון הרע. אך מצד שני ישנם אנשים שכל הדרך שלהם להיות קשור לצדיק היא התעניינות בחיים הפרטיים שלו – בגלל שאלו הדברים שהם מצליחים להשיג ולהבין בצדיק. אבל אז הם צריכים להגיע לזה מתוך ידיעה שהם עושים זאת לא בגלל שהם הכי הצליחו להתקרב אלא כי אחרת אין להם שום קשר איתו.

אני זוכר שהיה איזה ספר בירושלים, שאחד מהדברים שהוא דבר עליהם עם הכי הרבה רגש של קדושה, היה הזכות שהיתה לו בלספר את הרב צבי יהודה ועוד כמה צדיקים. בשבילו זה היה כמו תפילת יום כיפור – בדיוק מגיע צדיק והוא היה מפנה את המספרה, נותן שירות.

נו, אז עם מה הוא מתעסק? עם החיים הפרטיים של הצדיק, איך הצדיק רוצה שיספרו אותו בדיוק – יש דברים כאלה.

³² הובא בספר "בעתה אחישנה" בעמ' קפח. וראה באריכות בהקדמת "מאירת עיניים" לספר "בעל שם טוב" באות נז.

אך יש בזה גם חסרון, במקום שזה יהיה דרך להתקשר לצדיק, זה עלול לעורר כל מיני תחרויות ונייעס סביב הענין, ליצר הרגשה של תחרות מי יותר מעורה במעשיו של הצדיק וכו'.

כמו שדיברנו לאחרונה על מה שכותב אדמו"ר האמצעי לתלמידים שלו, "וגם עוד זאת סיבה המרחקת את הלב ברובם ככולם אשר לחלק יצאו, ליסע אגודות רק שנים או ג' ולא יעשו ביניהם לנסוע המנין בבת אחת, כי מסיבת ההתחלקות הנ"ל יבוא לכלל פירוד הלבבות כי מתנשא על זולתו כו' ודי בזה כו'", שהאלה שלא מגיעים אליו הם יותר טובים מאלה שכן מגיעים אליו, בגלל שהאלה שמגיעים אליו כשהם חוזרים, יש להם גאווה, שהם היו אצל הצדיק.

אם כבר אצל האדמו"ר האמצעי היה בזה צד לא טוב, קל וחומר, כאשר עושים מזה צימעס יכול להיות בזה צד גרוע מאד...

שאלה: יש צדיקים שכן שיתפו

תשובה: זה משהו אחר, הם חשבו שזה יועיל לאנשים בעבודת ה'.

נהנית?	לשמיעת שיעורי הרב בקול הלשון
רוצה לשמוע עוד?	חייג
	073-371-8149

053-7246111	קרית משה 15	ירושלים
058-7993582	שכונת הקרוונים של הישיבה	בת עין
058-3272708	רחוב סמדר קרוון 22	כוכב השחר
050-6574066	ישיבה גבוהה בית א-ל 5, בני צבי 5	בית א-ל
058-6551322	בי"כ ותיקין (5)	נחליאל
054-7684538		חרשה
	פרי הארץ	רחלים
054-3488613	ישיבה (5)	אביתר
0587479844	ישיבה (5)	קדומים
0553076084	ישיבה (5)	שבי שומרון
0585277247	עוד יוסף	יצהר
0584407317		חומש
058-7347946	ישיבה - החלוץ 8	רמת השרון
058-7313622	ישיבה גבוהה	רמת גן
054-8539682	ההגנה 178 דירה 8	צפת
058-3219400	שפת אמת 13 קומה 3	בני ברק
054-8499961	בן קסמא 4	בית שמש
054-8467463	רחוב ר' מאיר 10	אלעד
058-4829829	בית כנסת	גבעת רונן
058-3233575		שלום בניין קטנה
0528944731		ירושלים העיר העתיקה
0546640272		רחביה

מעוניין להוסיף נקודת הפצה באזורך? אנא צור עימנו קשר

05237246111 – יוסף חיים